

Rozhovor

s Rastislavem Rybaničom

Rastislav Rybanič pôsobí v súčasnej dobe ako generálny riaditeľ Sekcie ochrany prírody a tvorby krajiny slovenského ministerstva životného prostredia. Pôvodným vzdelaním je environmentalista, osm let pôsobil ako riaditeľ Slovenskej ornitologickej spoločnosti BirdLife Slovensko, a následne dva roky v evropskom ústredí mezinárodnej organizácie na ochranu ptákov a jejich prostredia BirdLife International v Bruselu, kde spolupracoval hlavne s Evropskou komisiou na implementácii smerníc o ptákoch a biotopech. Na pozíciu riaditeľa sekcie ministerstva pôsobí od roku 2010. Sepätí našich zemí nejen v ochrane prírody je zjavné, preto sme jej požiadali o rozhovor. Chceli sme zistiť, kudy sa ubíra ochrana prírody na Slovensku v posledných rokoch a zároveň ako slovenští kolegovia vnímajú vývoj u nás. Text odpovedí sme nejen pro blízkost jazyků ponechali bez překladu.

Tvoje pracovná kariéra obsahuje i niekoľaký pobyt v Bruseli, kde si pracoval v kancelárii BirdLife International, a máš možnosť vnímať stav ochrany prírody a prístup k ní v rôznych častiach Európy. Môžeš nám popsať, v čom sa ten česko-slovenský od ostatných odlišuje – v dobrom i ve špatném?

Bolo pre mňa nesporné obohacujúce získať prehľad o prístupe k ochrane prírody a uplatňovaniu európskych smerníc o vtákoch a biotopoch v rôznych členských štátoch EÚ. Z výhod ochrany prírody v našich krajinách by som vyzdvihol stále ešte relatívne nenarušenú biodiverzitu a jednoduchosť a efektívnosť územnej, ale aj druhej ochrany v porovnaní s veľmi pozmenenou krajinou v západnej Európe. Kým u nás treba klásť dôraz na ochranu a záchranu územia pred poškodením a zničením, v západnej Európe sa bez podstatnej obnovy a investovania prostriedkov do reštitúcie biotopov a druhov situácia podstatne nezmení. Tiež som hrdý, že v Čechách, ale aj na Slovensku máme stále skvelých odborníkov v ochrane prírody s bohatými skúsenosťami.

Žiaľ v našich krajinách je jasne viditeľné, že ochrana prírody sa často realizuje a aj vníma ako boj proti iným cieľom rozvoja spoločnosti, určite je to tak na Slovensku. Musíme sa viac posunúť k modernej poňatí a profesionálne vykonávanej ochrane s využitím najnovších odborných poznatkov. Málo hľadáme spoluprácu naprieč sektormi a so zainteresovanými stranami, tak aby

ochrana prírody nebola o boji, ale o dohode, z ktorej vzíde záchrana cenných prírodných hodnôt. Ochrana prírody je tiež o komunikácii s verejnosťou a vlastníckmi, ale aj o financiách a manažmente. To, že spoločnosť nechápe, prečo je dôležité prírodu chrániť a čo nám zdravá a fungujúca príroda prináša, je tak trochu aj chyba ochranárov. Žiaľ v týchto zručnostiach ešte stále zaostávame za staršími členskými štátmi EÚ.

V budúcom roku uplyne dvadsiť rokov od rozdelenia Československa. Čím sme si v obore ochrany stále bližší a v čom sa naopak naše prirodzené rozdiely prejavili i v tak historicky krátkom období? Kde a v čom sa nabíja česko-slovenská spolupráca?

Ja vidím v oboch krajinách väčšinu vecí blízkyh. Predsa len na spoločný základ z dôb Československa sa nedá tak rýchlo zabudnúť. Aj keď v oblasti zákonov sa prístup a situácia na Slovensku a v Česku trochu líši, spoločne a rovnako musíme riešiť záväzky voči EÚ, Nature 2000 a ochranu biodiverzity.

Spolupráca v ochrane prírody medzi obojmi krajinami je prirodzená a dobre funguje najmä v prihraničných regiónoch. Zdá sa mi však, že v takejto výnimočnej situácii, ako je spoločná história a absencia jazykovej bariéry, je potenciál spolupráce medzi našimi odborníkmi ešte nevyužitý. Najmä obojstranná výmena skúseností a pozitívnych riešení spoločných problémov by mohla ešte viac pomôcť. Možno by snaha zorganizovať viac

spoločných odborných podujatí naštartovala viac bilaterálnych aktivít.

Stejně jako je v posledních letech v ČR diskutována kauza Šumavského národního parku, na slovenské straně se, alespoň z našeho pohledu, zviditelnila diskuse o Vysokých Tatrách a jejich využití. Vědci u vás také sepisují petice na jejich ochranu podobně jako někteří vědci v ČR na ochranu Šumavy. A státní správa se stejně jako u nás brání, že dělá pro jejich zabezpečení, co může. Můžeš nám trochu bližšie popsať, čo je v této diskusi úhelným kamenem a jaký je tvůj názor?

V prípade Tatranského národného parku (TANAP) sa diskutuje najmä o dvoch otázkach. Jednou je zonácia národného parku, kde je hlavným problémom stanovenie funkcií a spôsobu ochrany jednotlivých častí parku tak, aby sa čo najviac zohľadnili rôzne funkcie, ktoré má územie plniť. Žiaľ z rôznych dôvodov sa na vyriešení zonácie TANAPu nevieme na Slovensku zhodnúť už viac ako 10 rokov. Ako riešenie sa pod gesciou ministerstva pripravil vedecký odborný návrh zonácie, ktorý má byť základom pre vyjednávanie s vlastníckmi a ostatnými záujmovými skupinami. Aj tento vedecký návrh má dve alternatívy – prvú skôr z pohľadu ekológov a druhú z pohľadu lesníkov.

Druhou diskutovanou otázkou je prístup k ochrane lesov po veternej kalamite v Tatrách v roku 2004. V TANAPe sa po kalamite

vyčistila väčšina kalamitných plôch. Napriek tomu sa odohrala búrlivá diskusia o sanovaní kalamity v oblasti Tichej a Kôprovej doliny. Problémom možno bolo, že sa táto otázka začala vnímať politicky a z odbornej roviny sa preniesla do ideologickej, čo je vždy problém. Takýto rozpor vždy zamedzuje dialógu a hľadaniu riešení. Som osobne presvedčený, že sú miesta, kde po takýchto prírodných disturbancech treba zasiahnuť, a naopak sú aj miesta, kde treba situáciu nechať na prírodu, ktorá sa s tým vysporiada najlepšie. Odbornou otázkou, ktorá sa má prediskutovať medzi ekológmi a lesníkmi, má byť stanovenie, kde sa tieto miesta nachádzajú.

Na Slovensku sa tiež aktívne diskutuje o zasahovaní alebo nezasahovaní ako forme manažmentu v chránených územiach. Zobrali sme si príklad z Nemecka a chceme si stanoviť, aká veľká plocha na Slovensku sa má nechať na fungovanie prírodných procesov a človek tam okrem návštev a výskumu nemá nijako zasahovať. Odborná diskusia na túto tému nás ešte čaká, ale som rád, že zástupcovia lesníckeho stavu túto diskusiu neodmietli a priori, ale chcú sa rozprávať o spôsobe a rozsahu takéhoto režimu.

Všeobecne se ví, že za určitých podmínek je možné na Slovensku střílet medvědy i vlky, což může negativně ovlivnit i jejich populaci v ČR. Jak se k tomu staví slovenská státní ochrana přírody?

Medveď hnedý sa na Slovensku môže loviť len na výnimku vydanú na základe dôvodov, ktoré uvádza aj smernica o biotopoch. Inak mu prislúcha celoročná ochrana. Povolenia sú udelené najmä v prípade ohrozenia zdravia človeka alebo vzniku rozsiahlych hospodárskych škôd. Je tu tiež snaha, aby sa vydanými výnimkami populácia medveďa aj regulovala. Veľkým problémom Slovenska je, že nemáme všetkými skupinami uznané odborne akceptované aktuálne údaje o veľkosti a trendoch medveďej populácie.

Tiež nám chýba jasný plán manažmentu populácie medveďa a z toho vznikajú mnohé kontroverzné otázky. Na príprave plánu manažmentu sme už začali pracovať a deje sa tak participatívnym spôsobom za účasti všetkých zainteresovaných skupín. Som presvedčený, že sa podarí pripraviť taký dokument, ktorý zabezpečí dostatočnú ochranu medveďa na Slovensku a zároveň bude vedieť riešiť všetky problémy, ktoré sú s medveďom spojené.

V prípade vlka má Slovensko geografickú výnimku zo smernice o ochrane biotopov a máme stanovenú dobu ochrany vlka. Aj v tejto otázke sú rozdielne pohľady medzi poľovníckou a ochrannou verejnosťou. Tiež chýbajú presné údaje o veľkosti a trende populácie vlka na Slovensku. Otázka ochrany a odstrelu vlka má aj medzinárodný rozmer, pretože ako obyvatelia Poľska, tak i Českej republiky majú s manažmentom vlka na Slovensku problém. Aj v tomto prípade je tu snaha o riešenie tejto problematiky a Ministerstvo životného prostredia SR už prezentovalo svoje návrhy Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré má v kompetencii poľovníctvo. Verím, že sa dokážeme dohodnúť.

V posledních letech, pravděpodobně i v souvislosti s ekonomickou krizí, u nás společnost přestává vnímat ochranu přírody jako jednu ze svých priorit. Místo osobní angažovanosti začínají převládat spíše obavy, abychom si alespoň uchovali stávající životní úroveň, která je založena na ekonomickém rozvoji. To ochranu přírody zase jen tlumí, protože tyto obavy se stávají hlavními a jedinými politickými prioritami. Jaká je v tomto ohledu situace u vás?

Na Slovensku bol žiaľ tento odklon bádateľný už v deväťdesiatych rokoch, keď krátko po zmene režimu, ktorý nastal aj pre problémy v oblasti životného prostredia, sa ľudia začali viac zaujímať o existenčné otázky a problematika ochrany prírody nebola

prioritou. Riešenie tejto zdanlivej dilemy ale tkvie v ekonomike. Posledné odborné práce z tejto oblasti naznačujú, akú veľkú ekonomickú hodnotu pre spoločnosť má zdravá a odolná biodiverzita a na jej základe fungujúce ekosystémové služby. Tieto ekonomické hodnoty sa zhodnocujú nad rámec vedeckých, estetických a kultúrnych hodnôt, ktoré sú dané a doposiaľ sa brali ako jediné hodnoty prírody a biodiverzity. Kým si spoločnosť nevyjasní, akú ekonomickú hodnotu príroda a ekosystémové služby majú, bude stále problém pri rozhodovaní o politikách, ktoré si protirečia a niekedy ich výsledkom je úbytok biodiverzity alebo strata prírody. Podstatné však je, že toto je otázka pre celú spoločnosť a nielen pre ministerstvá životného prostredia alebo ochrancov.

Dovol mi otázku na záver, spíše pro odlehčení a inspiraci: Jaké místo na Slovensku, zajímavé z hlediska ochrany přírody, bys čtenářům našeho časopisu doporučil k návštěvě?

Ja som veľmi rád, že mnohí občania Českej republiky stále nezabudli na Slovensko a jeho prírodu a stále k nám chodia. Väčšina z pravidelných návštevníkov pozná slovenské hory tak dobre, že je ťažké im navrhnúť niečo nové. Napriek tomu by som si dovoľil odporučiť niekoľko miest. Mojm najobľúbenejším národným parkom je NP Malá Fatra. Kto tam ešte nebol, nech skúsi a určite neofutuje. Z Českej republiky je to aj relatívne blízko. Pre skúsených cestovateľov by bolo určite zaujímavé navštíviť miesta viac na východe Slovenska, ako NP Muránska Planina s tichými lesnými komplexmi alebo NP Poloniny, kde sa postupne opäť udomácnuje zubor. Svoje čaro však majú aj územia zatiaľ ešte masovo neobjavené turistami, ako napríklad nížinná a mokradová krajina CHKO Latorica alebo Cerová vrchovina na juhu Slovenska.

*Děkuji za rozhovor
Ptal se Michael Hošek*

Projekt Integrating Nature & Biodiversity and Land Use Data – INBALUD

AOPK ČR se v roce 2011 účastnila jako jedna z partnerských organizací projektu INBALUD řešeného na základě kontraktu pro Evropskou komisi (EK). Jako hlavní zpracovatel zajišťovala u vybraných částí projektu jeho plnění a koordinaci. Na projektu dále spolupracovaly skupina GeoVille (Švýcarsko, Rakousko), Soukromá univerzita Barcelona (UAB, Španělsko) a firma Gisat s.r.o. (ČR).

Cílem projektu bylo:

- 1 Sestavit přehled dostupných aktuálních dat o biodiverzitě na evropské úrovni.
- 2 Vyvinout databázi, která by umožňovala jednotně ukládat data o biodiverzitě na evropské úrovni a tyto data zpracovávat.
- 3 Navrhnout modifikaci nových indikátorů biodiverzity, které by využily stávající data na evropské úrovni.

- 4 Doporučit EK zlepšení v oblasti sběru a hodnocení dat o biodiverzitě.
- 5 Navrhnout systém *in situ* monitoringu na evropské úrovni.

AOPK ČR vedla části 4) a 5) a podílela se na částech 1) a 3). Projekt ve svém konečném výstupu podává ucelenou informaci o veškerých aktuálních datech, dostup-